

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUM
KULTUURHARIDUSLIKE ASUTUSTE VALITSUS

Abiks
KLUBITÖÖTAJALE

KOOLIVÄLISEST TÖÖST LASTEGA

Kultuurharidustöö Metoodiline Keskkabinet

Tallinn — 1957

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUMÜSIS

ARHIIVKOGU

Rahvahulkade kommunistlikul kasvatamisel kuulub kultuurhariduslike asutuste laialdaste ja mitmekülgsete tööülesannete hulka ka kooliväline töö lastega. Kultuurimajad, raamatukogud ja rahvamajad aitavad koolidel läbi viia kultuurmassilist tööd lastega ja osutavad kaasabi kasvatustöös ja laste kultuurse puhkuse organiseerimisel.

Järjest rohkem organiseerivad kultuurhariduslikud asutused mitmesuguseid üritusi lastele. Korraldatakse lastehommikuid, mängude ja muinasjutuõhtuid, laste isetegevuslikke kontserte, spordiüritusi, temaatilisi õhtuid ja küsimuste-vastuste õhtuid, vestlusi, ettelugemisi, viktoriine ja konkursse. Lastele demonstreeritakse filme, diafilme ja diapositiive, organiseeritakse neile mitmesuguseid lasteringe, sisustatakse mängutube klubiliste asutuste juures, viiakse läbi ekskursioone ja matku, korraldatakse kohtumisi eesrindlike töötajatega, kirjanikega, kunstnikega, sportlastega jne.

Koolivälises töös lastega otsivad ja leiavad kultuurhariduslikud asutused ikka uusi ja uusi töövorme, muutes töö lastega sisukamaks, huvitavamaks ja tagajärjekamaks.

Need otsingud ja püüded annavad enamasti tulemusi. Lastele korraldatavatesse üritustesse suhtuvad soojalt nii lapsed ise kui ka lapsevanemad ja pedagoogid. Need üritused leiavad alati vastuvõtlikke ja tänulikke kuulajaid.

Meenutades möödunud kevade, suve ja sügise jooksul Märjamaa Rajooni Kultuurimaja juures lastele korraldatud üritusi, sirvime kultuurimaja külastajate arvamuste raamatut.

Koolinoortele õppeaasta viimase veerandi alguse puhul korraldatud õhtu puhul kirjutavad Märjamaa Keskkooli õpilased Maret Jalakas, Siret Rõuk ja Maire Saluvee:

«Võtsime osa noorte õhtust, mis meile väga meeldis. Kontsert, mis toimus pärast Ungari pioneeride lipu üleandmist, oli väga huvitav. Eriti meeldisid meile estraadistseenid, mida esitati ettekannete vahel. Samuti toimus kirjanduslik viktoriin, millest võtsime agaralt osa. Pärast kontserti mängisime ja tantsisime.

Soovime, et ka edaspidi korraldatakse niisuguseid sisukaid õhtuid meile, noortele.»

Samas annab hea hinnangu korraldatud õhtule ka keskkooli direktor sm. Raik, kes märgib, et «. . . õhtu kava oli noortepärane, sisukas ja hoogne. Huvitavalt oli organiseeritud ka mängude osa . . .»

Edasi loeme rohkeid sooje tänuavaldusi külastajatelt 1. mai puhul korraldatud lastehommiku puhul.

«Südamlik tänu, et mõeldi ka väikelastele ja korraldati nii hoogne ja hea kavaga pidu,» kirjutavad lapsevanemad. Sama lastehommiku kohta on edasi kirjutatud järgmist:

«Korraldatud lastehommik väärib esiletõstmist ja heakskiitu eriti selle poolest, et selle korraldajad oskasid nii hästi isetegevuspaladesse kaasa haarata pealtvaatajaid — lapsi endid — ja seda tehti väga huvitavate võtetega. . . Nukuteatri osa vääriks edasiarendamist, et ka edaspidi saaks väikestele pakkuda nuku-entendusi.»

Peatume lähemalt maipühade puhul korraldatud lastehommikul. Mida tahtsime sellega saavutada? Kuidas viisime läbi lastehommiku? Miks see meeldis lastele ja lastevanematele?

Tahtsime pakkuda lastele rahvusvahelise töölispuha puhul mitmekülgse kavaga peo, mis oleks kaasakiskuv, mõjuks kasvatavalt ja oleks neile pühade puhul kultuurse puhkuse ürituseks.

Seejuures koostasime kava nii, et lapsed ei oleks ainult passiivsed pealtvaatajad, vaid elaksid kogu kavale aktiivselt kaasa. Kavasse tuli leida palad, mis oleksid sobivad eelkooliealistele lastele ja kooliealiste nooremale astmele. Esinejateks olid kultuurimaja isetegevuslased ja lapsed ise — lasteaia kasvandikud ja keskkooli nooremate klasside õpilased.

Millist repertuaari kavasse valida?

Tuli leida repertuaar, mis sobiks esitada maipühade puhul ja oleks sisuliselt seotud ka aastaajaga. Nii valisimegi sobivaid luuletusi ja laule. Näidenditest jäime peatuma H. Vaagi nukutükil «Põrsake Nahv-Nahv». Arvesse võttes seda, et kevadel tulevad tagasi rändlinnud ja silmas pidades meil olemas olevaid nukke, tõime selle nukutüki lavale «Pardikese» nime all. Lastehommiku teemaks oli «Meil on tore maipidu!»

Lastehommik **«Meil on tore maipidu!»**

Esimese mai hommikupoolikul tõttab hulgaliselt lapsi kultuurimaja poole. Tuleb väikseid emade ja isade käekõrval, tulevad

suuremad gruppides ja üksikult. Peagi täitub kultuurimaja avar peohtes saal külalistest. Kostab rõõmus jutusumin, mis kohe vaikib, kui lavale ilnub kostümeeritud muinasjutuvestja.

Pidu algab Muinasjutuvestja vestlusega. Muinasjutuvestja: Tere, lapsed! Häid maipühi! Ütleme kõik koos — häid maipühi! . . . Lubage teile ennast tutvustada. — Minu nimi on Muinasjutuvestja.

Te olete täna kokku tulnud, et pühitseda kogu maailma töörahva püha — esimest maid.

Esimene mai on suur püha.

Laulusalmgi ütleb maipüha kohta:

*«Rahvastele ammu sai
pühaks esimene mai.
Töid siis üle vaadatakse,
loomisrõõmus hõisatakse. . . »*

(P. Piheli)

Oleme meiegi rõõmsad maipühade puhul! Ütleme kõik koos: Elagu esimene mai! (Kõik: «Elagu esimene mai»)

Hästi ütlesite, lapsed! Teie kõik armastate oma kodu ja kodumaad. Ühes teises lastelaulus öeldakse:

*«Pidupäeval õnnitleme
meie armast kodumaad.
Kevadet me tervitame
metsas, põllul, heinamaal.»*

(A. Mirka)

Maiga tulevad meile soojus, lilled, linnud — kevad võidab. Kaua oleme tänavu oodanud kevadet. Nüüd mai toob ta kindlasti kaasa.

Natuke aega tagasi sain telegrammi, et Mai on teel siia. Tal läheb aga tulekuga veel pisut aega, sest ta teekond pole kerge. Külmapoisid olid pahased, nad ei lasknud päikesel veel kogu lund ära sulatada. Mail on raske tulla läbi kevadise pori, lume ja vee. Et teil oodates igav ei hakkaks, palus Mai mind teie aega viita ja jutustada teile muinasjuttu. Kuni Mai tulekuni ma näitan teile, teate keda — oma pardikest. Ta nimi on Pisi-Piilu Lestjalg. Kas teil on ka pardid? Tore! Teil on kodupardid. Aga minu Pisi-Piilukene on metspart. Pardid tulid juba ammu tagasi — siis, kui jõed hakkasid lahti minema. Pisi-Piilu ema läks jalutama ja jättis Piilukese üksinda koju ja palus teda hea laps olla. Kas tahate, lapsed, pardikest näha? Kohe näete teda.

(Eesriie avaneb. Tuleb nähtavale nukuteatri lava, mis kujutab kevadist maastikku. Sirmi ees käänd.)

Näete, Lestjalg on ka pisut jalutama läinud. Hüüame teda kõik koos: Pisu-Piilu Lestjalg! Lestjalg! Lestjalg!

(Pardike vastab lava tagant häälitsemisega.)

Näete, lapsed, ta on pisut jonnakas — hüüa, aga ta ei tule. Hüüame veel ja meelitame teda pisut. Ikka veel ei tule.

(Äkki kostab kaugelt pardikese kisa.)

Lestjalg: Prääk-prääk! Muinasjutuvestja... aital! Prääk-prääk! Rebane tuli ja lubas mind ära viia. Ma kardan rebast! Prääk-prääk-prääk!

Nii järgneb Muinasjutuvestja vestlusele nukunäidend. Selles näidendis on oma vestlusega juhtijaks Muinasjutuvestja, kes kogu etenduse kestel paneb kaasa mängima ka saalis viibivad lapsed.

Muinasjutuvestja rahustab pardikest. Ta lubab valvata, et kaval rebane pardikesele liiga ei saaks teha. Pardike peab aga sõnakuulelik olema ja ei tohi kaugele minna. Muinasjutuvestja palub ka lapsi valvata pardikese järele ja kui piilukesega midagi juhtub, kohe hüüda.

Muinasjutuvestja ise on aga väsinud. Ta tahab veidi istuda ja puhata. Kui ta tukkuma peaks jääma, palub ta lapsi ennast äratada. Lapsed jäävad pardikest valvama. Pardike lubab ka lähedal olla ja ainult pisut rohtu nokkida.

Muinasjutuvestja jääb tukkuma. Lapsed valvavad hoolega pardikest. Kui see rohtu nokkides lavalt lahkub, äratavad lapsed oma hüüetega saalist Muinasjutuvestja, kes hoiatab veel kord pardikest ja tänab lapsi selle eest, et nad pardikest valvasid.

Muinasjutuvestja on aga väga väsinud. Pärast seda kui saalisolevate lastega on tehtud proovi, kuidas hüüda, kui midagi peaks juhtuma, uinub Muinasjutuvestja kannul istudes magama. Seda kasutab rebane, kes püüab pardikesele ligi hiilida. Saalitäis lapsi on aga valvel. Muinasjutuvestja äratatakse ja ta hirmutab rebase minema.

Viimaks aga juhtub nii, et Muinasjutuvestja uinub väsimuse tõttu nii raskesti, et ei kuule laste hüüdeid, kui rebane tuleb ja pardikese ära viib. Saal rõkkab hüüetest. Lõpuks Muinasjutuvestja ärkab ja näeb, et pardikest ei ole.

Nüüd hakatakse lastega üheskoos arutama, kuidas pardikest rebase käest päästa. Mida teha? Minna rebasele järele tema koju? Ei tea, kus see on. Kutsuda kedagi appi, kes leiab rebase

jäljed ja keda rebane kardab. Tuleks kutsuda koer. Koera aga saalis pole ja kui minna külast tooma, on juba hilja... Otsustatakse appi kutsuda mõni sõbralik loom metsast. Hüütakse ja nii ilmub lavale karu. Karule kaevatakse häda. See on nõus lapsed ja Muinasjutuvestja juhatama rebase maja juurde. Tee on väga pikk, tuleb minna lauluga, siis tundub maa lühem. Kohe hakatakse õppima laulu «Mutionu». Karuott ütleb sõnad ette ja Muinasjutuvestja kordab neid lastele. Samas lauldakse seda koos. Kui laul on selge, tõusevad lapsed muinasjutuvestja palvel ja laulavad marssides kohapeal:

*«Lähme, lapsed, lähme lauldes
rebast püüdma, piilut päästma...
Et nüüd jõudu säästa me,
pardikese päästame...»*

Laulu juures lööb karu takti.

Laulu ajal vaheldub pilt laval. Nähtavale tuleb rebase maja. Nüüd tuleb olla tasa ja pidada nõu, kuidas pardikest rebase käest päästa. Üheskoos otsustatakse, et tuleb rebasest kavalam olla. Lapsed saalis hakkavad Muinasjutuvestja märguandel kaagutama nagu kanad.

Rebane aga leiab, et need on enamasti liiga väikesed ja lahjad kanad. Samuti ei anna rebane pardikest tagasi, kui pakutakse talle lambaid. Nende hulgas olevat mõned pesemata ja mustade kätega. Selgub aga, et kõigil lastel on käed puhtad. Rebane ütleb seda ainult kavalusest. Otsustatakse olla rebasest kavalam ja lubada talle pardikese eest tasuks kari lehma. Lehmi aga rebane ka ei taha, kuigi nad ammuvad hästi. — Nende hulgas on sõna-kuulmatuid.

Nüüd aga võetakse Muinasjutuvestja ja laste poolt appi uus kavalus. Saal jagatakse kahte ossa. Ühel pool on koerad, kes hauguvad, teisel pool on püssid, mis lasevad «põmm» ja «põmm».

Kui uus kavalus on proovitud, kutsutakse uuesti rebane välja. Nüüd ta kohkub ja jookseb minema. Pardike on vaba.

Mai aga pole ikka veel kohale jõudnud. Otsustatakse talle helistada ja järele küsida, kui kaugel ta on. Muinasjutuvestja helistab. Kostab hää: «Keskjaam kuuleb!» Nüüd soovivad kõik koos keskjaama tädile häid maipühi ja paluvad anda ühendus Maiga. Muinasjutuvestja teatab telefoni teel, et hulk lapsi on koos ja kõik ootavad. Mai vastab, et ta kogu aeg tõttab. Tee on aga väga paha. Auto jääb mõnikord porisse kinni. Varsti aga

loodab ta siiski kohale jõuda. Et lastel oodates igav ei hakkaks, palub Mai lapsi veel pisut laulda ja mängida.

Nüüd pöördub Muinasjutuvestja saalis viibivate laste poole ja küsib, kes tahab tulla teistele esinema. Nähes saalis lapsi, kes käivad lasteaias, küsib Muinasjutuvestja, kas neil on mõned laulud või tantsud, mida võiks teistele ette kanda. Selgub, et on. Lavale marsivad lapsed lasteaiast ja nüüd järgnevad nende ettekanded.

Lastehommiku noorimad tegelased, kes siijamaale elasid ja mängisid nukunäidendile kaasa saalist, esitavad nüüd lavalt maipühadeks õpitud laule, luuletusi ja tantsu. Muinasjutuvestja teadustab ja vestleb ettekannete vaheajal.

Järgnevalt jõuab kohale Mai. Kostüümis, lilledega ehitud tütarlaps näiteringist pöördub piduliste poole sooja maitervitusega: «... Kevad võidab! Varsti muutuvad ilmad soojemaks, õitsevad lilled, siristavad linnud. Läheme rõõmsalt kevadele vastu!

Tervitan teid, lapsed, luuletaja Anna Haava sõnadega:

«Nii see kevadlugu on»

(Anna Haava «Luuletused». Tallinn, 1954 lk. 375)

Nii, lapsed! Ikka kevadele vastu! Nüüd aga vaatame kava edasi.»

Kava juhtimise võtab üle Mai ja toob sellega juurde uut hoogu ja elavust. Kultuurimaja isetegevuslased esitavad hoogsaid tantsu ja võimlemisettekandeid. Keskkooli õpilased esitavad akrobaatilisi harjutusi. Sellised ettekanded meeldivad noortele vaatajatele alati väga.

Vahepeal esines Muinasjutuvestja linnulaulude imitatsioonidega, käskides lastel mõistada lindude hääli. Ka need ettekanded huvitasid lapsi.

Mitmed rahvalaulud, kus lindudele on rahva poolt antud laulusõnad, on laiemalt tuntud. Näiteina toome siin mõne linnulaulu, mida vähem tuntakse.

Vares:

«Kaarel! ... Kaarel! ... Kaarel!

Mis ta'ad? Mis ta'ad?

Mul noorik! Mul noorik!

Mul kaa! Mul kaa....

Kust tõid? Kust tõid?

Narrvast! Narrvast! Narrvast....

Ahaa! Ahaa! Ahaa....

*Mul kaa... mul kaa... mul kaal!
Saarlanel! Saarlanel! Saarlanel!
Kaarmast! Kaarmast!
Ahaa! Või saarlane....
paras paar!...»*

Vint:

*«Sü-üt, sü-üt, sü-üt...
siit, siit, siit, siit...
siit — siit.
Siit metsast ei tohi võtta mitte üks
pirrutikk!»*

Varblane:

*«Siirak, siirak, siirak!
Kirsid, kirsid, kirsid...
Siit saab, siit saab, siit saab!
Jüts-Ats! Jüts-Ats!
Siva, siva, siva!
Kirsid, kirsid, kirsid...
Siit saab... siit saab, siit saab!
Poisid, poisid!
Aednik tuleb! Aednik tuleb!
Läki ruttu
Siku-Siimu nissusel!
Sealt saab! Sealt saab!
Siva-siva, siva-siva!
Põrrrrr...!»*

Kava lõpul pöörduvad Muinasjutuvestja ja Mai laste poole: «Aga nüüd, lapsed, tahate kindlasti mängida ja tantsida. Lähme rõõmsalt kevadele vastu! Lähme lauluga metsloomadest, kes kevadel on samuti rõõmsad.»

Kava lõpetatakse lauluga «Mutionu pidu».

Ja nüüd algab hoogne pillerkaar saalis. Kuid ega seegi osa peost ei kulge huupi ja organiseerimatult. Koos lastehommiku muu kavaga tuleb mõelda läbi ka massimängude ja tantsude osa peol. Siin tuleb arvestada lastehommikust osavõtjate vanusega. Tuleb valida mängu, mis meeldivad niihästi eelkooliealistele kui ka kooliealistele lastele. On vaja kavasse võtta mängu, mida lapsed juba tunnevad. Ühtlasi tuleb selliseid lasteüritusi kasutada ka selleks, et õpetada uusi mängu. Samuti on vaja kindlaks määrata mängujuhid.

Märjamaa kultuurimaja lastehommikul «Meil on tore maipidu!» olid Muinistujuvestjale mängude organiseerimisel abiks kohaliku lasteaia töötajad ja keskkooli vanempioneerijuht.

Samal ajal said kõrvalruumis osa peolisi, kes soovisid mängida kabet ja malet, lahendada mõistatusi, lehitseda ajakirju ja raamatuid ning mängida lauamänge.

Kohalik kooperatiiv hoolitses selle eest, et oli kohal puhvet, kust sai osta maiustusi.

Peotunnid möödusid ruttu ja lõbusalt. Iga laps ütles koju minnes: «Meil oli tore maipidu!»

Teistest lastehommikutest.

Eelpool kirjeldatud lastehommikute taoliste ürituste korraldamine rahvamajades kultuurhariduslike asutuste, koolide ja lasteasutuste ühisel jõul on igal pool võimalik.

Lastehommikud, millest kooliealiste laste kõrval võtavad osa ka eelkooliealised lapsed, korraldatakse ka teiste pühade puhul (oktoobripühade ajal, uue aasta vastuvõtmiseks jne.).

Oktoobripühade puhul korraldataval lastehommikul oli eesmärgiks selgitada lastele arusaadavalt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tähtsust ja näidata õnnelikku elu, mida elavad meie noored. Samas tuli juhtida tähelepanu sellele, et lapsed kapitalistlikus maailmas elavad hoopis teisiti, kui meie siin.

Lastehommiku avaosas oli lühike lastepärane vestlus Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist ja sellest, mida oleme saavutanud oktoobrirevolutsiooni tagajärjel.

Kava algas Nikulini lühinäidendiga «Valge ingel», mille esitasid kultuurimaja näiteringi liikmed. Hinge kinni pidades jälgisid noored pealtvaatajad neegripoisi võitlust oma vabaduse ja elu eest. Tema, nagu teisedki lapsed kapitalistlikus maailmas on kuulnud Nõukogude Liidust. Ta teab, et sellel maal on kõik inimesed vabad ja võrdsed, hoolimata nende nahavärvusest. Nõukogude Liit on innustavaks eeskujuks, mis annab jõudu võitluseks nende maade noortele, kus ei ole veel õiglust ja vabadust. Näidendi lõpul on pealtvaatajad saalis koos neegripoisiga veendunud selles, et ka kapitalistlike maade noored saavad kord vabaks.

Kava teises osas olid ettekanded, mis näitavad meie rõõmu-rohket ja õnnelikku elu. Lastele esitas sütitavaid ja südamlikke laule kultuurimaja nais-vokaalansambel, esinesid tantsijad ja solistid. Esinesid luuletuste, laulude ja tantsudega ka kohaliku keskkooli noored ning mudilased lasteaiaast.

Kava lõpuosa moodustasid jällegi ühismängud ja tantsud. Ka laste oktoobripidu kujunes tujuküllaseks.

Kui teised lastepeod viime harilikult läbi hommikuti, toimub nääripidu õhtupoolikul särava nääripuu juures. Seal on peatege- lasteks Muinasjutuvestja ja Näärivana oma abilistega. Nemad juhivad õhtu kava.

Eesmärgiks on jällegi panna pealtvaatajad kogu kava ajal aktiivselt kaasa mängima ja kaasa elama.

Kava pikemaks ettekandeks on B. Sudaruškini nukunäidend rahvamuinasjutu ainetel «Laisk kass ja kaval rebane». Näi- dendi lavastas kultuurimaja ja keskkooli nukunäitering. Muid ettekandeid esitavad kultuurimaja, keskkooli ja lasteaiia isetege- vuslased. Õhtut külastavad lapsed saavad oma oskusi näidata esinedes kinkide jagamisel näärivana ja piduliste ees.

Muinasjutuõhtud ja noorteõhtud.

Lasteürituste organiseerimisel ei saa piirduda ainuüksi pü- hade puhul korraldatavate lastepidudega. Töö lastega peab ole- ma, nagu kogu kultuurhariduslike asutuste muu tegevus, süste- maatiline ja järjekindel. Sellepärast on Märjamaa Rajooni Kul- tuurimaja juures organiseeritud peale pühade puhul korraldata- vate lastepidude pidevalt ka teisi lasteüritusi.

Käesoleval aastal on korraldatud kaks muinasjutuõhtut eel- kooliealistele ja noorema kooliea lastele, samuti mitmeid noorte- õhtuid keskmise kooliea lastele.

Muinasjutuõhtute korraldajaks on olnud peamiselt lasteraa- matukogu. Kevadel korraldatud muinasjutuõhtutel oli peategela- seks Muinasjutuvestja, kes rääkis lastele, kust ta muinasjutud võtab. Ta selgitas, kuidas kauges minevikus, kui trükikunsti veel ei tuntud, kui rahvas ei osanud kirjutada ega lugeda, ju- tustati ja kuulati muinasjutte. Muinasjutuvestja selgitas rahva- muinasjuttude tekkimise põhjusi ja rääkis ka kirjanike poolt loodud muinasjuttudest.

Pärast seda jutustas Muinasjutuvestja lastele rea muinas- jutte: Muinasjutte jutustasid ka lapsed, kes olid selleks varem ette valmistatud. Muinasjuttude vaheajal esitati plakadmõista- tusi. Selleks oli valmistatud muinasjuttude tegelastest ning mui- nasjuttudes esinevatest sündmustest suured värvilised pildid. Lapsed pidid mõistatama, missugusesse muinasjuttu pildil esi- tatud tegelane kuulub või missugust muinasjuttu pilt kujutab.

Muinasjutuõhtu lõpul korraldati ühismänge.

Teise muinasjutuõhtu korraldas lasteraamatukogu talvel. Selle muinasjutuõhtu kavas olid eesti rahvamuinasjutud. Selle-

pärast ei olnud sel muinasjutuõhtul jutustajaks mitte muinasjutumotiividega «ametirüüs» Muinasjutuvestja, vaid sündmustik oli viidud eesti talutaressesse.

Õhtu sissejuhatavas osas kõneles lasteraamatukogu juhataja Helga Koo muinasjuttudest, nende sisust ja mõttest. Siis algas etendus.

Talvisel õhtul askeldavad talulapsed taas. Igav on. Olukord muutub aga siis, kui tuleb vanaema loomi talitamast ja hakkab ahju ees ketrama. Lapsed paluvad vanaema, et see jutustaks muinasjutte. Vanaema nõustub. Lapsed kogunevad ta juurde ahjutule paistele ja kuulavad huviga. Hämaras talutoas räägib vanaema ühe huvitava muinasloo teise järel.

Huviga kuulavad ka lapsed saalis. Hiljem lahkub vanaema toast ja nüüd vestlevad lapsed omavahel. Nad räägivad üksteisele jutukesi, lahendavad rahvamõistatusi ja esitavad vanasõnu ning kõnekäände.

Õhtust osavõtjad said kuulda rea huvitavaid lugusid eesti rahvaloomingust. Otsekohe pärast muinasjutuõhtut mindi koos kinno ja vaadati muinasjutuainelist filmi «Lumivalgeke ja seitse põialpoissi».

Kooliealiste keskmise ja vanema astme lastele korraldatakse Märjamaa Rajooni Kultuurimajas keskmiselt kord kuus noorteõhtuid. Need on temaatilised õhtud, kus kavas on loenguid, ettekandeid ja vestlusi noori huvitavatel teemadel. Neile järgneb kontsertosa ja kinofilm ning enamasti ka ühismängud ja tants. Tegelikult ei ole need enam tavalised lasteüritused, neile tulevad ka ümbruskonna töötajad. Kavad on püütud aga koostada nii, et need pakuksid huvi eeskätt õpilastele, oleksid noortepärased.

Näitena taoliste ürituste kohta kirjeldame möödunud õppeaasta viimase veerandi alguse puhul korraldatud noorteõhtut.

Õhtu algas lühikeste pidulikkude sõnavõttudega. Koolinoori tervitasid algava õppeveerandi puhul rajooni rahvahariduse osakonna juhataja, rajooni komsomolikomitee sekretär ja keskkooli direktor. Tervitustele vastas kooli õpilaskonna esindaja.

Järgnes pidulik silmapilk, kus Märjamaa Keskkooli pioneerimalevale anti üle Ungari pioneeride tänulipp.

Kontsertosa algas ühislauluga, milleks oli Novikovi «Maa ilma demokraatliku noorsoo hümn» kultuurimaja puhkpilliorkestri saatel.

Kontserdil esinesid peale puhkpilliorkestri veel kultuurimaja tantsurühm, keskkooli võimlemisrühm ja akrobaadid. Deklamatsioonidest oli kavas katkend J. Smuuli poemist «Mina, kommu-

nistlik noor» ja J. Kaidla «Daam». Kogu kava ettekandeid sidusid estraadikollektiivi poolt esitatud vahemängud. Neis vahemängudes anti pihta ka koolides ilmnenud puudustele ja toodi päevalgele loodreid ning korrarikkujaid. Faktid saadi koolist ja anti neile ettekandmiseks sobiv vorm. Ettekanded kooskõlastati kooli juhtkonnaga. Sellised vahemängud ja stseenid tekitasid noorte pealtvaatajate hulgas suurt elevust ja neile reageeriti elavalt. Pole kahtlust, et nad avaldasid mõju. Küllap mõnigi, kes lavalt sai pihta satiirinooli, hakkas järele mõtlema ja püüdis edaspidi paremini käituda.

Selle õhtu estraadistseenide esitamisel kasutati eeskujuna peamiselt S. Kantori vahemänge.

Õhtu kavas oli ka kirjanduslik viktoriin. Viktoriini ettekanded ja küsimused esitati kontsertettekannete vahel. Kontserdi vaheajal koguti sedelitega viktoriinist osavõtjate vastused ja enne kontserdi lõppu tehti teatavaks viktoriini tulemused.

Kui teadustajad olid esitanud S. Kantori «Kava lõpeb — koh-tume jälle», lauldi ühislauluna A. Lepini «Laul sõprusest».

Järgnesid massmängud ja tants. Õhtu lõpetati lauluga sõprusringis.

Peaaegu samalaadiline noorteõhtu korraldati eksamiperioodi alguse puhul maikuu teisel poolel.

Noorteõhtute sisustamiseks on kultuurimaja rohkesti kasutanud ka kinofilme. Nii demonstreeriti kunstiõhtul, kus kavas oli valguspiltidega loeng vene kunstist, filme kunstnike Aivazovski, Šiškini, Vereštšagini, Repini ja teiste loomingut. Spordiõhtul XVI olümpiamängude avamise puhul vaadati huvitavaid spordifilme.

Märjamaa Rajooni Kultuurimaja noorteõhtud, kus ettekannetele ja vestlustele järgnevad kunstilise isetegevuse ettekanded, populaarteaduslikud ja kroonikafilmid, viktoriinid, ühismängud ja teised meelelahutused, moodustavad ühtlasi ühe osa kultuurimaja juures töötava alatise lektooriumi tööst. Koos noorteõhtutega läbiviidavad loengute, ettekannete ja vestluste sarjad on abiks ka koolile õppe-kasvatustöös. Ühtlasi süveneb ja paraneb loenguline töö üldse. Loenguile hakkab ajajooksul kogunema rohkem kuulajaid. Ühtlasi kasvatatakse koolinoortele korraldatavatel noorteõhtutel uusi kunstilise isetegevuse viljelejaid.

Uute töövõtete otsingul.

Koolivälises töös lastega ei saa jääda püsima ainult lastehommikute, muinasjutuõhtute ja noorteõhtute juurde. Tuleb

otsida ja leida üha uusi võtteid ja vorme selle töö mitmekülgsel-
maks ning tõhusamaks muutmiseks.

Peale eelpoolkirjeldatud lasteürituste on Märjamaa Rajooni
Kultuurimaja ja lasteraamatukogu poolt korraldatud veel teisi
üritusi lastele.

Arvesse võttes asjaolu, et maarahvamajad praegu üldiselt
korraldavad alles vähe lasteüritusi, et maarahvamajad vajavad
koolivälises töös lastega metoodilist abi, et maalapsed ootavad
eriti suvel, kui koolid ei tööta, kultuurilist teenindamist, moodus-
tati rajooni kultuurimaja juures möödunud kevadel kontsertbri-
gaad, kelle ülesandeks oli esineda koolivaheajal maakoolides ja
rahvamajades.

Kontsertbrigaadi esinemiskavas oli peaülesanne jällegi Mui-
nasjutuvestjal. Kava oli teataval määral sarnane maipühade
puhul korraldatud lastehommiku kavaga. Repertuaaris oli nuku-
näidend «Pardike», laulu-, tantsu- ja muusikaettekanded. Mui-
nasjutuvestja vestlus kava kestel kohandati vastavalt brigaadi
ülesannetele ja kohalikele oludele.

Et esinemised kultuurimaja isetegevuslastele liiga sageda-
seks ja koormavaks ei muutuks, (toimusid ju samal ajal ühtlasi
ka agitatsiooni-kontsertbrigaadide esinemised kolhoosides), va-
heldusid mõnikord lastekontsertidel esinevad kollektiivid ja so-
listid.

Maikuu lõpul Vaimõisa koolis korraldatud kontsertbrigaadis
esinesid näiteks ka Märjamaa Keskkooli VII klassi tütarlapsed,
kes sõitsid külla maakooli. Kontserdi kava kujunes üldjoontes
järgmiseks: peale nukunäidendi järgnesid kandleolisti Oskar
Silma ettekanded, vaheldumisi esitasid tantsusolistid poola tant-
su «Krakovjaki» ja «Ukraina tantsu», lauluansambel esitas lau-
lud «Sõidame, sõbrad» ja «Nahhimovlaste marss» ning esitas
vene keeles tšastuškasid, võimlejad esitasid akrobaatilisi harju-
tusi. Kava lõppes soome rahvatantsu «Põhjapart» ja taani tantsu
«Neljatuuriline» ettekandega.

Pärast kontserti korraldati lõbusaid ühismänge ja tantsiti.
Üldjoontes niisamasuguse kavaga, kus aga esinesid ka kultuuri-
maja tantsurühm ja nais-vokaalansambel, andis brigaad suvel
kontserdid lastele «Tasuja» kolhoosis ja Silla koolimajas.

Omapäraseid üritusi lastele korraldas suvel lasteraamatu-
kogu. Ühel ilusal suvepäeval istuti autole ja ligi kolmkümmend
noort lugejat sõitis ajaloolisele Varbola linnusele. Linnusel vaa-
deldi, kuidas olid ehitatud muistsete eestlaste linnused. Laste-
raamatukogu juhataja sm. Koo ja keskkooli vanempioneerijuht

sm. Tuur jutustasid lastele linnuse minevikust. Korraldati ettelugemisi ajaloolistest teostest, kuulati muinasjutte ja korraldati ühismänge. Hiljem matkati jalgsi läheduses asuva oja juurde, kus supeldi ja mängiti ning käidi vaatamas tellisetööstust. Öhtul sõideti uute teadmistega ja heade muljetega alevisse tagasi.

Juulikuus korraldas lasteraamatukogu kirjandusõhtu «Meie lemmikraamatud» lõkketule juures.

Lõkke süütas lasteraamatukogu parim lugeja Piret Rõuk. Lauldi ühislauluna «Elas metsas mutionu». Lasteraamatukogu juhataja vestles lastega teemal «Kuidas õigesti lugeda». Lapsed rääkisid teostest, mis neid kõige rohkem huvitavad, esitasid luuletusi ja jutustusi. Pärast toimusid lõkketule juures ühismängud ja tants.

Palju huvi pakuvad lastele kohtumised kunstnikega, kirjanikega, sportlastega ja eesrindlike töötajatega. Mõningal määral on korraldatud ka selliseid üritusi. Huviga kuulavad noored, kes külastasid rajooni kultuurimajas korraldatud deklamatsiooniõhtut (see õhtu ei olnud korraldatud mitte ainuüksi lastele), Eesti NSV rahvakunstniku Hugo Lauri ja näitleja Lembit Antoni esinemist.

Maipühade ajal korraldas kultuurimaja kohtumise Eesti NSV kabetšempioni Ülo Keskeriga, kes jutustas, kuidas ta õppis kabetama. Tšempion andis hulga häid näpunäiteid ja juhtnööre kabetamängu teooria kohta. Toimus kabesimultaan, kus vabariigi kabetšempioni vastu mängis ligi kolmkümmend Märjamaa kabetajat, enamasti koolinoored.

Olümpiamängude alguse puhul korraldatud spordiõhtul jutustas üleliidulistel maanoorte maadluse esivõistlustel kolmandale kohale tulnud Märjamaa maadleja Endel Soon, kuidas Eesti NSV meeskond (kuhu kuulusid mitmed maadlejad Märjamaalt) võistles üleliidulistel võistlustel.

Koolivälise töö hulka lastega kuulub ka laste isetegevusringide töö. Kuna alevis töötab aga ainult keskkool, kus tegutseb juba hulgaliselt igasuguseid isetegevusringe ja eelkooliealised lapsed tegelevad kunstilise isetegevusega enamasti lasteaias juures, ei ole kultuurimaja juurde eraldi lasteringi organiseeritud. Siia maale on arendatud koostööd kooli isetegevusringidega. Nii võtavad õpilased osa kultuurimaja juurde moodustatud nukunäiteringi tööst ja puhkpilliorkestri juures on noorterühm keskkooli õpilastest. Seega toimub võimaluste ja vajaduste piires kultuurimaja juures ka laste isetegevusringide töö.

Märjamaa Rajooni Kultuurimaja juures vähem kui aasta jooksul korraldatud lasteüritused on ainult osakene nendest mit-

mekesistest üritustest, mida kultuurhariduslikud asutused saavad läbi viia koolivälises töös lastega.

Palju pakuksid noortele näiteks vanade rahvakommete ja rahvamängude lavastused. Mõningal määral oli Märjamaa noortele eeskujuks suvel noorsoofestivali pidustustel tööjõureservlaste poolt esitatud rahvalike mängude lavastus. Vanade rahvamängude, kommete ja rahvapidustuste lavastused aitavad noori lähemale viia meie rahvaloomingu rikkalikule pärandile.

Õpetlikud ja huvitavad võiksid olla ka näiteks kolme sugu-põlve kohtumise õhtud, laste elavad ajalehed, küsimuste ja vastuste õhtud, lastekarnevalid jm.

Maal peaksid kultuurhariduslikud asutused koos koolidega olema algatajateks ürituste organiseerimisel kolhoosi tootmistöö abistamiseks. Kultuurhariduslikud asutused peaksid koos koolidega organiseerima kolhoosnike kultuurilist teenindamist, tõmbama kaasa lapsi kolhoosi punanurkade ja klubide sisustamisele. Sellega aitaksid kultuurhariduslikud asutused kasvatada lastes harjumusi ja kogemusi ühiskondlikult kasulikuks tööks.

Lasteürituste puhul korraldatavatest mängudest.

Lastele korraldatavate ürituste puhul on eriti sobiv mängida ühismänge. Mängud pakuvad lastele palju head, kasvatavat meelelahutust.

Milliseid mänge korraldada lastehommikute ja noorteõhtute puhul?

Asjaolu, et lasteüritustel on mitmesuguse vanusega lapsi, teeb selle küsimuse küllaltki keeruliseks. Eelkoolialistele lastele on rasked need mängud, mida mängivad kooliealised lapsed. Sellepärast oleme püüdnud mängida mänge, mis oleksid sobivad kõikidele lastele, mängude hulka võtta ka mänge, mida mängitakse lasteaedades ja korraldada samuti selliseid mänge, mis pakuvad huvi ka nendele lastele, kes parajasti mängust osa ei võta ja vaatavad pealt. Kõige enam mängitakse lastepidudel praegu üldtuntud lastepäraseid laulumänge, nagu «Me lähme rukist lõikama», «Üks ühte», «Kes aias» jt.

Huvitavamaks aga muutub üritus siis, kui seal õpitakse ka uusi mänge.

Kogumikke, kus leiduvad mängude kirjeldused, on praegu kahjuks vähe saadaval. Oleme valinud mänge Laine Kurai koostatud kogumikust «Meie mängud» (1951) ja L. Bõljeva, M. Ta-

borko, S. Šitiki raamatust «Mängud ja meelelahutused» (1954)¹.

Neis kogumikkudes leiduvatest mängude kirjeldustest oleme kasutanud mängude läbiviimisel muusikaliste mängude «Musikaalsed maod», «Kutse» ja «Kolmas ülearune» kirjeldusi. Võistlusmängudest kisuvad mängijaid ja pealtvaatajaid kaasa «Kartulipanek», «Võidujooks munaga» ja «Võidujooks hernestega». Rohkesti elevust toovad «Nina õigele kohale» ja «Auhindade lõikamine».

Peolistele pakkusid huvi ka mängud «Mis nuku nimi?» ja «Pähklikott».

«Mis nuku nimi?» mängitakse järgmiselt: ruumi tuuakse nukk. Nuku juures on ümbrik, mille sees on paberileht nuku nimega. Mängujuht teatab, mis rahvusesse nukk kuulub ja palub lapsi arvata, mis on nuku nimi. Lapsed kirjutavad paberitükile nuku nime. Paberile kirjutatakse ka enese perekonnanimi, et mängujuht näeks, kes nime õieti ära arvab. Kui kõik paberid on ära antud, avatakse nuku juures olev ümbrik. Kes õige nime kirjutas saab nuku enesele.

Mängus «Pähklikott» tuuakse mänguruumi kott maiustustega (kompvekid, küpsised, pähklid jm.). Nüüd tuleb ära arvata kui palju neid kotis on. Kes kirjutab sedelile õige vastuse või õigele arvule kõige lähema arvu, saab koti enesele.

Kuna nende mängude juures on vaja paberit ja pliiatsit, toimub paberite jagamine ja kogumine, siis on soovitatav viia läbi mõlemad mängud korraga. (Muidugi siis, kui neid tahetakse läbi viia «ühel õhtul»).

Huvitav ja mitte enam õnnemängu laadiline mäng on «Geograafiline mõistatus».

Mängujuhi käes on leht mõne NSV Liidu linna (jõe, järve) või muu nimega. Nimi ei ole nähtav. Mängijad asuvad ringi ja hakkavad järjekorras nimetama linnu (jõgesid, järvi). Kes nimetab nime, mis on lehele kirjutatud, on võitnud ja saab auhinna.

Mäng «Matemaatiline võistlus» aitab tõsta arvutamise oskust. On valmistatud tahvlid või kaardid, milledest ühtedele on kirjutatud musta värviga, teistele punase värviga numbrid 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ja 0.

Mängust osavõtjad moodustavad võistkonnad, kummaski võistkonnas 10 last, lapsed hoiavad oma käes numbreid.

Mängujuht annab aritmeetilisi ülesandeid. Kui antakse näi-

¹ Lähemal ajal on ilmumas ulatuslik mänguderaamat «Mänge kõigile.» (koostanud L. Riikoja). Toim.

teks ülesanne 3×2, peavad kummaski reast välja astuma lapsed, kelle käes on number 6. See võistkond, kust õige number jõudis enne ette astuda, saab punkti. Kui vastuseks tuleb kahekohaline arv, peavad numbreid kandvad lapsed ette astuma numbrite õiges järjekorras. See grupp, kes kogub rohkem punkte, on võitnud.

Naljamängudest, kus võit on ühtlasi osavusest ja kiirusest, on peokülastajatele palju head tuju teinud «Sea joonistamine». Selle mängu läbiviimisel on kummaski võistkonnas viis liiget. Võistkondadel on ülesandeks joonistada siga. Joonistatakse nii, et esimene võistkonna liige joonistab sea nina, kõrva ja silma, teine — saba, kolmas — tagumised jalad, neljas — esimesed jalad, viies — selja ja kõhualuse.

Zürri määrab võitjaks selle võistkonna, kes joonistas sea kiiremini ja paremini.

Mõnikord oleme lasknud joonistada sea kriidiga põrandale, kust joonistust saab pärast niiske lapiga ära pühkida. Võib aga ka võtta paraja suurusega paberitükid ja kasutada pintslit ning värvipotti.

Organisatsioonilistest küsimustest.

Kes peaks lasteüritusi kultuurhariduslikes asutustes ette valmistama ja läbi viima? Kelle ülesandeks on neid organiseerida? Lasteüritused oleme planeerinud kvartaliplaani koostamisel. Juba plaanis määrame kindlaks ka isiku, kes ürituse korraldamise eest vastutab. See isik alustab aegsasti eeltöid. Ta peab ürituse läbiviimise üle ühiselt nõu pedagoogidega, lasteaija töötajatega ja kultuurimaja ringijuhitidega. Ürituse ettevalmistamiseks anname niiviisi kindla suuna. Repertuaari ei saa alguses täpselt kindlaks määrata, selle leiavad isetegevuskollektiivide juhid. Tavaliselt kultuurimaja isetegevusringid pole lastele peale nukunäidendite, lastenäidendite ja lastekohaste deklamatsioonide erirepertuaari õppinud. Õpitud repertuaarist valitakse lastele esitamiseks kõige sobivamad ettekanded.

Ürituse kava täpne järjestamine ja kujundamine on olnud kultuurimaja direktori ja kunstilise ala juhataja ühiseks ülesandeks. Nii valmib kava. Lepitakse aegsasti kokku ka isikutega, kes korraldavad lasteürituse mängude osa. Valitakse välja mängud ja järjestatakse nad. Mängude läbiviijaiks on meil olnud kooli vanempioneerijuht, lasteaija töötajad ja kultuurimaja kunstiline juht. Ruumide kaunistamine on olnud kultuurimaja kunstnik-dekoraatori ja instruktori ülesandeks. Maarahvamajade

lasteüritustel tuleks kõik see töö teha rahvamaja ja raamatukogu juhataja poolt koolide kaasabil.

Maarahvamajades ja väiksemate keskuste kultuurimajades peab laste koolivälise töö organiseerimisel olema eriti tihe kontakt kultuurharidusliku asutuse ja kooli ning lasteaia vahel.

Kuna maal ja väiksemates keskustes on kultuurharidusliku asutuse piirkonnas tavaliselt ainult üks kool või lasteaed, on nende kultuurhariduslike asutuste kooliväline töö lastega paratamatult tunduvalt teistsugune kui suurtes linnades, kus klubiliste asutuste juures töötab rohkesti lasteringe ja viiakse läbi mitmesuguseid koolidevahelisi lasteüritusi.

Kuna väikestes keskustes on väiksemad ka ametiühinguorganisatsioonid, pole need enamasti suutelised organiseerima eraldi lasteüritusi oma liikmete lastele. Sellepärast on õigem, kui ametiühinguorganisatsioonid aitavad kaasa lastetöö organiseerimisele kultuurhariduslike asutuste juures. Niiviisi ühisel jõul lasteüritusi korraldades on tulemused kindlasti paremad.

Ametiühinguorganisatsioonidel leidub võimalusi toetada ka lasteürituste läbiviimist majanduslikult. Nii kandsid ametiühinguorganisatsioonid Märjamaal maipühade ja oktoobripühade puhul osaliselt lastehommikute korraldamise kulud, mistõttu ei olnud vaja müüa pääsmeid. Samuti leidsid mõned ametiühingud võimalusi muinasjutuõhtu puhul laste kollektiivse kinoetenduse külastamise kulude katmiseks. Kahtlemata saavad maal kolhoosid oma kultuurisummadega aidata kaasa laste koolivälise töö paremaks organiseerimiseks.

Tihedas koostöös koolidega, lasteaedadega, ametiühinguorganisatsioonidega, kolhoosidega ja ettevõtetega võivad kultuurhariduslikud asutused igal pool saavutada häid tulemusi laste koolivälises töös.

Toimetaja H. KELDER

Ladumisele antud 22. 01. 1957.
Trükkimisele antud 07. 05. 1957.
Paber 60×92 ¹/₁₆. Trükiarv 2500.
Trükipoognaid 1,25. MB 03099.

Tellimine nr. 323.

Trükikoda „Pärnutrük“
Pärnus, Hommiku t. 4.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01021520 2